До спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.007.051 у Національній академії
внутрішніх справ
03055, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

опонента кандидата юридичних наук, доцента Давиденка Валерія Степановича на дисертацію Якимчук Ольги Володимирівни на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Актуальність обраної теми. Актуальність обраного дисертантом напряму наукового дослідження зумовлена низкою теоретичних і практичних факторів, зокрема практикою застосування чинного Кримінального процесуального кодексу України, яким було введено нового учасника кримінального провадження – представника юридичної особи.

Сучасні євроінтеграційні процеси, розбудова правової демократичної держави за світовими стандартами, передбачають якісні зміни з питань науково-теоретичного та правового забезпечення правоохоронної діяльності в Україні.

Сьогодні, як ніколи, постала нагальна проблема оптимізації практичного застосування напрацьованого науково-теоретичного потенціалу досліджень українських вчених-юристів.

Вирішення окреслених завдань повинно базуватись на правових науково обґрунтованих дослідженнях з подальшим їх впровадженням у практичну діяльність.

Прогалини в регламентації представництва юридичних осіб в кримінальному провадженні, зокрема: відсутність статусу юридичної особи в кримінальному провадженні, визначення понять представництва юридичної

особи та її представника, підстав неможливості участі представника, випадків його обов'язкової участі, зумовлюють неоднозначність судової практики.

Становлення нової концепції представництва юридичної особи у поєднанні з реформацією адвокатури створило чимало правових проблем, вирішення яких викликає суперечки серед науковців, адвокатів та інших представників правничої професії. Суттєве місце у цій дискусії посідають проблемні питання сутності та особливостей представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні.

Проблеми законодавчого та практичного характеру доповнюються також відсутністю комплексного наукового дослідження, що стосується вказаної проблематики. А отже, актуальність обраного напряму дослідження окреслена також і тим, що як самостійна науково-практична проблема, питання відповідно до теми дисертації раніше більш докладно на монографічному рівні не вивчались. Зазначене зумовлює необхідність комплексного дослідження представництва юридичних осіб в кримінальному провадженні України.

Тема дисертації узгоджується з науковими програмами, планами, темами, основними положеннями та напрямами реалізації Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. Також тема дослідження узгоджується з Переліком основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019-2023 роки, затверджених постановою Президії Національної академії наук України від 30.01.2019 р. № 30.

Метою дисертаційного дослідження є визначення особливостей представництва юридичних осіб, виявлення законодавчих недоліків у регулюванні цього інституту, розробка положень, спрямованих на вдосконалення законодавства з питань представництва юридичних осіб у

кримінальному провадженні, а також рекомендацій для застосування їх на практиці.

В межах досягнення визначеної мети, автором поставлені і досягнуті окремі дослідницькі *завдання*, зокрема:

- розкрити становлення та розвиток представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні;

- з'ясувати поняття та ознаки представництва юридичних осіб;

- здійснити класифікацію представництва юридичних осіб на основі критеріїв, які якомога більше розкривають особливості цього виду представництва;

- сформулювати поняття «представник юридичної особи у кримінальному провадженні»;

- визначити передумови та підстави для виникнення та припинення представництва юридичних осіб, а також розробити процесуальні вимоги до особи для набуття статусу представника юридичної особи;

- визначити обсяг повноважень представника юридичної особи у кримінальному провадженні;

- встановити порядок та підстави притягнення представника юридичної особи до відповідальності;

- охарактеризувати закордонний досвід у сфері правового регулювання представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні;

- виявити недоліки та прогалини вітчизняного правового регулювання представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні та розробити на основі проведеного дослідження відповідні рекомендації щодо вдосконалення законодавства та правозастосовчої діяльності, спрямовані на ефективне здійснення представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні.

Отже обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною і своєчасною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність забезпечується, на думку опонента, такими обставинами:

1. Належною теоретичною, нормативно-правовою основою та емпіричною базою дослідження, зокрема:

– теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників з історії держави і права, теорії права, римського права, кримінального, кримінально-процесуального, цивільного, цивільно-процесуального, господарського, господарсько-процесуального права;

– нормативну основу наукового дослідження становлять Конституція України, акти кримінального процесуального законодавства України та іноземних держав;

– емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять узагальнення судової практики Верховного Суду, рішення Конституційного Суду України, 210 судових рішень, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень за 2017-2020 роки, результати дослідження 130 кримінальних проваджень за участі юридичних осіб, розглянутих судами України за 2016-2020 роки, результати анкетування 851 респондента (юрисконсультів, адвокатів, суддів, науковців, прокурорів тощо) щодо введення монополії адвокатури на представництво у суді, а також опрацювання статистичних звітів за 2016-2019 роки Малиновського районного суду м. Одеси, Рівненського міського суду Рівненської області та Шевченківського районного суду Харківської області щодо якісного складу представників юридичних осіб у кримінальних провадженнях.

2. Комплексним використанням широкого спектру методів наукового пізнання, серед яких: діалектичний, історичний, формально-логічний, логічно-граматичний, порівняльний, логіко-нормативний, статистичний, формально-

юридичний, соціологічний, метод класифікації та групування, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, герменевтики, моделювання, системного аналізу та узагальнення, а також методи анкетування та опитування, що дали змогу розкрити теоретичні та прикладні проблеми, аспекти, пов'язані з предметом дослідження.

3. Суттєвим і показовим є доречне використання здобутків науковців, які раніше безпосередньо або опосередковано вивчали окреслені проблеми.

Наукова новизна одержаних результатів Якимчук О. В. визначається тим, що робота є першим в Україні, здійсненим на підставі чинного КПК України, комплексним монографічним дослідженням, в якому розкриті теоретичні та практичні проблемні питання представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні. Серед найбільш суттєвих результатів, що визначають наукову новизну дослідження, особливої уваги заслуговують: положення щодо поняття представництва та представника юридичної особи в кримінальному провадженні, класифікації підстав представництва юридичної особи, правового статусу представника юридичної особи як самостійного учасника кримінального провадження та інші наукові позиції.

В якості **наукового доробку** здобувачки, що відповідає вимогам наукової новизни, слід визнати: авторське визначення понять: «представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні» як врегульовані нормами кримінально-процесуального законодавства правовідносини, що полягають у здійсненні представником юридичної особи від її імені та в її інтересах процесуальних дій з метою захисту її прав та законних інтересів, реалізації її процесуальних обов'язків у рамках кримінального провадження; «представник юридичної особи у кримінальному провадженні» як дієздатна фізична особа, яка є самостійним учасником кримінального провадження, а також прокурор у визначених законом випадках, що реалізує представництво юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, та юридичної особи, яка бере участь у

кримінальному провадженні в процесуальному статусі заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача та третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт на підставах визначених кримінально-процесуальним законодавством на всіх стадіях кримінального провадження, спрямоване на захист прав та законних інтересів юридичної особи, яку він представляє; обґрунтування необхідності приведення кримінально-процесуального законодавства у відповідність з цивільно-процесуальним, господарсько-процесуальним законодавством щодо самопредставництва юридичної особи; обґрунтування необхідності введення обов'язкової участі представника юридичної особи у кримінальному провадженні.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація має чітку, логічну та послідовну структуру, яка складається із анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять 9 підрозділів, висновків, додатків, списку використаних джерел.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт та предмет, розкрито наукову новизну роботи, її теоретичне і практичне значення, а також форми апробації одержаних результатів.

Розділ 1. «Генезис представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні» складається з трьох підрозділів. В ньому здобувачкою було окреслено історію становлення інституту представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні, визначено поняття та ознаки представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні та проведено його класифікацію за різними критеріями.

Розділ 2. «Процесуальний статус представника юридичної особи як учасника кримінального провадження» складається з чотирьох підрозділів. В ньому автором було сформульовано поняття представника юридичної особи у кримінальному провадженні, обґрунтовано передумови та підстави набуття і

припинення представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні, проаналізовано повноваження та відповідальність представника юридичної особи у кримінальному провадженні.

Розділ 3. «Проблемні питання та шляхи вдосконалення правового регулювання представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні» складається з двох підрозділів. В ньому здобувачкою було досліджено світовий досвід представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні та проаналізовано проблемні питання здійснення представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні України.

Кожний окремий розділ роботи містить змістовний висновок.

У загальних **висновках** дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в розробленні теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства з питань представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні, а також рекомендацій для застосування їх на практиці.

Наукове та практичне значення представленої дисертації полягає в тому, що сформульовані та обґрунтовані в роботі положення впроваджені й можуть бути використані у науково-дослідній діяльності – для подальшого теоретичного дослідження інституту представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні; у законотворчій діяльності – для вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України щодо регламентації представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні; у навчальному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних вказівок; у практичній діяльності – для використання у практичній діяльності суддів, прокурорів, адвокатів, юрисконсультів та слідчих.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Результати дослідження повною мірою

відображені в наукових фахових виданнях, зміст і характер яких відповідають вимогам, встановленим МОН України, а також виступах дисертантки з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень апробації.

Основні теоретичні висновки і практичні пропозиції, що містяться у дисертації, сформульовано у 11 наукових публікаціях у тому числі 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений Міністерством освіти і науки України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, та 6 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Таким чином дисертаційне дослідження О.В. Якимчук виконано на належному науковому рівні, містить низку важливих теоретичних і практичних положень і висновків, що підтверджені статистичними, емпіричними та іншими даними.

Наведене дає підстави для загальної позитивної оцінки роботи.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Незважаючи на системність та повноту проведеного дослідження, обґрунтованість авторських висновків та пропозицій, в роботі можна виокремити деякі положення, які не сприймаються однозначно, є дискусійними та потребують уточнення, зокрема:

1. В окремих випадках узгодження між собою потребують завдання та результати наукового дослідження. Наприклад, серед завдань дослідження автор визначає – здійснити класифікацію представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні на основі критеріїв, які якомога більше розкривають особливості цього виду представництва (с. 16). Тоді як у якості наукової новизни дисертантка вказує, що нею було удосконалено систему класифікації представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні за характером обов'язку, підставою виникнення, обсягом повноважень

представника, процесуальним статусом юридичної особи, видом юридичної особи, рівнем професійності представника, стадіями кримінального провадження, правовим статусом представника (с. 19). Проте як вбачається зі змісту дослідження дисертанткою було лише удосконалено існуючі класифікації представництва юридичних осіб.

2. На с. 185 дисертації здобувачка зазначає, що одним із недоліків вітчизняного кримінального процесуального законодавства є невизначеність кількості допустимих представників у кримінальному провадженні. На відміну від захисника щодо якого п. 3 ст. 46 КПК України встановлено обмеження одночасної участі у судовому розгляді – не більше п'яти захисників одного обвинуваченого, питання кількості представників взагалі не врегульовано. Разом з тим, з тексту дисертації не зрозуміло, чи розділяє дисертантка таку позицію законодавця, хоча в додатках до дисертації на с. 246 пропонує внести зміни до ст. ст. 58, 63, 64^1, 64^2 КПК України, обмеживши кількість представників юридичної особи до п'яти осіб.

3. Наукову новизну результатів дослідження автор висвітлює, зокрема у таких положеннях: обґрунтовано необхідність передбачення підстав для представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні арбітражним керуючим; обґрунтовано необхідність приведення кримінально-процесуального законодавства у відповідність з цивільно-процесуальним, господарсько-процесуальним законодавством щодо самопредставництва юридичної особи. Водночас названі пропозиції за змістом є загальними ідеями та не відображають конкретних пропозицій та результатів дослідження з вказаних питань (с. 19).

Проте вищенаведені зауваження носять дискусійний характер, можуть бути пояснені під час захисту й суттєво не впливають на позитивне враження від представленої наукової праці.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

1. Дисертація Якимчук Ольги Володимирівни на тему «Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, містить наукові положення, нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення в галузі знань 08 «Право», а отже відповідає вимогам, передбаченим п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167.

2. Якимчук Ольга Володимирівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – «Право» за результатами публічного захисту.

Опонент:

професор кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності
Міжрегіональної академії управління персоналом,
кандидат юридичних наук, доцент **В. С. Давиденко**

Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
Ідентифікаційний код 05417520
Власноручний підпис В. С. Давиденко
ЗАТВЕРДЖУЮ
Відділ управління персоналом
«____» _____ 20__ р.
Підпис _____